

Langs de kustlijn

Dorthe Nors

Langs de kustlijn

*Uit het Deens vertaald door
Edith Koenders en Adriaan van der Hoeven*

Uitgeverij Podium
Amsterdam

Inhoud

- De lijn 7
De kortste nacht 19
Wandelende huizen 28
De Geheime Plek 42
Over het water naar het westen 54
De paden rond Bulbjerg 66
Het tijdloze 77
Amsterdam, Hvide Sande 93
Waddenzeesuite 108
'Toen het mij bang te moede was' 125
Winterzonnewende 141
Magneteten 158
Grensgebied 173
Stille regen in Skagen 187
- Lijst van plaatsen 199*
Woord van dank 203
Noten 205

De lijn

Het is vroeg in de zomer en een kustlijn strekt zich ver onder me uit. Ik heb hem als een landkaart uitgevouwen op mijn bureau. Hij begint bij het noordelijkste puntje van Jutland, Denemarken. Ja, daar op een spitse landtong van zand in het Skagerrak begint hij. Dan buigt hij af naar het zuiden. Slingert omlaag. Nu is hij begonnen, de lijn. Geeft een kustlijn weer en beweegt iets naar links. Dan komen de nekwervels. Ze schikken zich, een voor een, als op elkaar gestapelde eilanden van zand. En de lijn loopt door, overschrijdt grenzen, Duitsland in en verder. De eilanden schikken zich als kleine wervels tot in Nederland, nu vormen ze niet langer een lijn maar een wezen.

Een ruige kustlijn van ongeveer duizend kilometer. Van Skagen in Denemarken tot Den Helder in Nederland. Van een noordelijke landtong van zand die zich tussen de onverzettelijke rotsmassieven van Noorwegen en Zweden perst en helemaal doorloopt tot de Waddenzee waar de vogels rusten, de uren verglijden en het wezen fluistert.

De lijn is altijd al een deel van mij geweest. Fysiek, maar ook op grote landkaarten in het klaslokaal, op de televisie, in het wegenkaartenboek van mijn ouders in de auto. Samen met de rest van het land lijkt de kustlijn op de rug van een slome Jutlander met een maffe muts op en een grote neus. Altijd van boven naar beneden gelezen, van links naar rechts. Nooit op de kop, maar gefragmenteerd, samengesteld of grensoverschrijdend. Op de landkaart voor me ligt het land ook zoals het ligt. Een verre kust. Vanuit het centrum van de macht gezien onbekend en ruig. In een ver verleden liepen er nauwelijks wegen door de uitgestrekte heidevelden van het schiereiland Jutland naar de Noordzeekust, en tussen de vele grote en kleine eilanden van Denemarken waren er nog geen bruggen; het land was versnipperd, ondoordringbaar. Maar tegenwoordig is de afstand tussen deze uithoek en zijn verre machtsmetropool vooral psychologisch van aard. Nu heb je er wegen, bruggen over het water, vliegvelden en een geciviliseerde infrastructuur. Het land is een geheel en ligt op het bureau voor me, door een cartograaf op papier gezet.

Maar als ik de tijd naar mijn hand kon zetten en het tempo kon opvoeren zoals in botanische timelapsefotografie waarin rozen zich van knop tot bloem ontvouwen, zou de lijn leven en altijd in beweging zijn. Eerst zou hij vooroverbuigen, achterover, opengaan, draaien, geperforeerd worden, dan dichtgaan, en weer open. Hij zou deels onder zware ijsmassa's verdwijnen, maar herrijzen als een nieuwe lijn die zou dansen. Zijn staart nu eens kronkelend als een paling, dan weer

wapperend als een wimpel. Het is een levende kustlijn van zand. Altijd in wording, altijd aan het sterven. Bepaald door de kracht van de sterrenstelsels die door de kosmos stroomt, getekend door stormen, de zon en de maan die langs de hemel trekken en door menselijk ingrijpen, hoewel dat laatste slechts een kortdurend probleem is, want de kustlijn heeft alle tijd van de wereld. Die lijn is een lang en levendig verhaal over getijdenwater, altijd onderworpen aan het ritme van dag en nacht, maar in zijn tijdrekening te beschouwen als de eeuwigheid.

Eén lijn in de wereld. Slechts één. Hij had ergens anders kunnen liggen, met andere ervaringen, drama's en stille bespiegelingen. Wat kan de lijn van Barrow, Alaska naar Cabo San Lucas, Mexico wel niet vertellen: oneindig veel. Of de lijn van Gibraltar naar Kaap de Goede Hoop? Er zijn geen grenzen aan de verhalen langs een streep. Maar een landschap overstijgt het verhaal, zoals het verhaal zichzelf overstijgt. Ergens moet een mens de lijn binnengaan, zich openen, kijken, een inkeping maken. Het komende jaar zal ik al schrijvend voorzichtig het ontleedmes hanteren.

Aanvankelijk wilde ik dit helemaal niet. Ik zou aan een nieuwe roman beginnen. Dat was mijn plan. Toen kreeg ik een verzoek: of ik een boek wilde schrijven over de Noordzeekust. Ik zei nee. Ze vroegen het me nog een keer. En nog een keer. Ik zei dat ik erover na moest denken en dus dacht ik erover na. Of ik droomde erover. In mijn droom reed ik in mijn kleine Toyota door het landschap. Ik zag voor me hoe ik ontsnapte aan de jarenlange druk van de media terwijl ik langs de

kust reed. Ik met mijn notitieboekje en liefde voor het wilde en ongerepte. Ik zou het tegenovergestelde doen van wat men van me verwachtte. Dat is een terugkerend patroon in mijn leven. Mijn instinct.

Mijn eigen geografie begon in een buitenwijk van Herning; de Deense tegenhanger van Denver, Colorado. Een jong, lukraak uit de grond gestampt provinciestadje op de Jutse hei. Toen ik vier jaar oud was verhuisde ons gezin negen kilometer naar het westen. Mijn ouders kochten een verlaten boerderij in de uitgestrekte gemeente Sinding-Ørre. Het ene deel van de gemeente: groen, weelderig, heuvelachtig. Het andere: uitgestrekte stukken heide en bos onder een prairie-achtige hemel, en vanaf het moment dat ik er in mijn eentje op uit durfde te gaan, trok ik de natuur in. Alleen in dit stukje van de wereld ken ik alle sluiptwegen, alle paadjes en weet ik wie in welk huis woonde en welke kinderen van wie waren. Ik ken alle familienamen op de grafstenen. Als ik op een dag doodga, moeten jullie me dáár begraven.

Ons gezin was niet alleen verbonden met de plek waar we woonden, maar we waren ook op het westen gericht. Daar kwamen onze voorouders vandaan: bij de kustlijn lag onze plaats van herkomst. Zolang ik leef hebben we al een huisje dat daar diep verscholen in een uithoek ligt. Als we op een warme dag opeens behoefte hadden aan een uitje naar het strand, reden we gewoon westwaarts. Die kant op waren we het dichtst bij de zee en als we rechtdoor reden kwamen we vanzelf bij Vedersø Klit. Vervolgens klommen we met

onze dekens, thermoskannen en koeltassen het duin over naar het strand.

Op deze plek werd ik als elfjarige een keer bijna de zee ingesleurd door een golf. Ik liep hand in hand met mijn moeder, het was augustus. Ik kende de kracht van de stroming nog niet. Maar terwijl we het water om onze enkels lieten spetteren, trok een van de golven me ineens mee. Mijn moeder greep me bij een been, maar we werden beiden meegesleurd over de strandkiezels tot de golf ons liet gaan. We snikten na, zittend in het zand. Schaafwonden op onze benen, bloed. Mijn moeder hield mijn hand vast, wilde me niet loslaten. Sindsdien noem ik dergelijke golven die op een gewone milde dag in een lange, elegante deining vanuit de Noordzee komen aanrollen: Walkurengolven. Ze nemen je mee naar zee als ze de kans krijgen. Ik vrees ze en elke keer dat ik ze zie, denk ik aan de liefde.

Terwijl ons gezin zich oriënteerde op het westen, richtte de rest van Denemarken zijn blik op het oosten. Daar waren de grote steden en dus de opleidingsmogelijkheden. Wie iets wilde worden, zoals dat heette, ging die kant op. Je moest urbaniseren, algemeen beschaafd Deens spreken, je mogelijkheden benutten daar in het oosten.

Deze beweging had een historische achtergrond. In de middeleeuwen was de stad Viborg in Jutland een aanzienlijk machtscentrum, maar de macht verschoof naar Kopenhagen en het zijn nooit de verliezers die de geschiedenis mogen schrijven. In de negentiende eeuw, in de Gouden Eeuw van de Deense kunst, wer-

den de schilders aangespoord om landschappen te schilderen die definieerden hoe het ware Denemarken eruitzag. De echte natuur van de natie bevond zich rond Kopenhagen en leek op een sprookje van Hans Christian Andersen, een biedermeieridylle, zonder heftige stormen, ruige gebieden en zandstormen. Als de barre natuur in de periferie al werd beschreven, gebeurde dat vooral door dorpsdominees en kosters, die didactische werken schreven over duinenrijen, drooglegging en eigendomsrecht. Bij voorkeur op patriarchale toon. Of met een jagersblik. Op schootsafstand en met gestrekte arm.

Hoe de vrouwen zich verhielden tot het landschap bleef zo goed als onbeschreven. Hun gevoelens voor de natuur waren in het beste geval verwaarloosbaar, in het ergste geval gevaarlijk. Maar nu eigen ik me het recht toe om te kijken en te beschrijven. Het landschap moet een essentie hebben die in zichzelf besloten ligt. Iets wat niet gevangen kan worden met passers en aanwijfstokken en niet onschadelijk gemaakt kan worden met wapens.

Als kind had ik contact met dat iets, maar zoals zoveel andere boekenwormen van mijn generatie ging ook ik naar het oosten. In mijn eerste paper aan het Scandinavisch Instituut van de Universiteit van Aarhus schreef ik: *Elke identiteit ontstaat uit gespletenheid*. Ik schreef deze zin in een betonnen gebouw in Aarhus-West met zicht op waar ik vandaan kwam. Afschuwelijk ver van huis.

Als ik er nu over nadenk, heeft de gespletenheid waaruit elke identiteit ontstaat er misschien wel toe